

Educational teachings in the will of martyrs of holy defense (Case study: Martyrs of Dishmok)

Ali Moradi Bahmaei¹

Abstract

Martyrs have consciously and voluntarily chosen the glorious path. Such people who sacrificed their lives for the survival and continuation of the society, also had concerns for education. It is possible to find out their concerns in the wills and extract educational solutions. The purpose of the present research is to identify educational teachings in the wills of the holy defense martyrs of Dishmok district of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces. The research method is applied in terms of its purpose and documentary-analytical in terms of its nature. Deep content analysis method was used for analysis. The findings of the research show that in the will of the martyrs regarding the educational goals, they have correctly paid attention to the ultimate educational goals. Regarding intermediate goals, they have paid proper attention to educational goals related to God, self, social and political affairs. Among the principles of education, they have paid special attention to the principles of warning, correcting conditions, grace and wisdom. In the field of educational methods, they have paid more attention to the methods of preaching good deeds, making excuses, teaching lessons and warning more than other methods.

Keywords: will of martyrs, holy defense, educational teachings, martyr, Dishmok.

1. Assistant Professor, Islamic Studies Department, Imam Hussein (AS) University, Tehran, Iran.
moradialijan@gmail.com

آموزه‌های تربیتی در وصیت‌نامه شهدای دفاع مقدس (مورد مطالعه: شهدای بخش دیشموک)

علی مرادی بهمنی^۱

چکیده

شهدا به صورت آگاهانه و ارادی راه پرافتخاری را برگزیده‌اند. چنین افرادی که جان خود را برای یقضاء و تداوم جامعه فدا کردند، برای تعلیم و تربیت نیز دغدغه‌هایی داشتند. می‌توان در وصیت‌نامه‌ها به دغدغه‌های آن‌ها پی برد و راهکارهای تربیتی استخراج کرد. هدف از پژوهش حاضر، شناسایی آموزه‌های تربیتی در وصیت‌نامه شهدای دفاع مقدس بخش دیشموک از استان کهگیلویه و بویراحمد است. روش پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از دیدگاه ماهیت، اسنادی تحلیلی است. جهت تحلیل از شیوه تحلیل محتوای عمیق استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در وصیت‌نامه شهدا در مورد هدف‌های تربیتی، به درستی به اهداف تربیتی غایی توجه کرده‌اند. در مورد اهداف واسطه‌ای نیز به اهداف تربیتی مربوط به خدا، خود، امور اجتماعی و سیاسی توجه مناسبی داشته‌اند. از بین اصول تربیتی توجه خاصی به اصول تذکر، اصلاح شرایط، فضل و تعقل کرده‌اند. در زمینه روش‌های تربیتی به روش‌های موعظه حسنه، اسوه‌سازی، عبرت‌آموزی و انداز بیش از سایر روش‌ها توجه کرده‌اند.

کلیدواژه‌ها: وصیت‌نامه شهدا، دفاع مقدس، آموزه‌های تربیتی، شهید، دیشموک.

۱۱

سال ششم

پاییز و زمستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۶/۱۱

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۷/۱۱

صص: ۲۳۷-۲۷۷

شاپا چاپی: ۶۳۲۸-۲۵۳۸

الکترونیکی: ۱۶۵۵-۲۷۱۷

DOR: 20.1001.1.25386328.1403.6.11.9.4

مقدمه و بیان مسئله

در شهریور ۱۳۵۹ با حمله عراق به مرزهای سرزمینی ایران، جنگ هشت‌ساله شروع شد. در جنگ هشت‌ساله، عراق حمله‌کننده و ایران دفاع‌کننده بود. جنگ هشت‌ساله هرچند برای ایران به صورت یک نبرد دفاعی تجلی کرد ولی «از آغاز با مؤلفه‌های معنوی پیوند عمیق یافت به گونه‌ای که مؤلفه‌های معنوی بر موضوعاتی چون دفاع از سرزمین و کشوربانی غلبه کرد» (میر کاظمی، ۱۳۹۲: ۷). بر این اساس این نبرد برای ایرانیان «دفاع مقدس» محسوب شد. مقدس بودن آن از جهتی مربوط به دفاع از قلمرو سرزمینی بود و از طرف دیگر راهی برای دفاع از انقلاب اسلامی به عنوان پدیده نوظهور و ارزشمند محسوب می‌شد. در عین حال جنگ فرصتی برای رشد اخلاقی، روحی و معنوی مردم و به خصوص رزمندگان بود به گونه‌ای که به تغییر مقام معظم رهبری «در میدان نبرد و در میدان جهاد آن‌چنان مشمول تفضل الهی قرار می‌گیرید که این ره صدساله را یک‌شبه می‌پیماید» (بیانات در دیدار خانواده‌های شهدای استان فارس، ۱۳/۲/۱۳۸۷).

برخی از مدافعان ایران در جریان جنگ به شهادت رسیدند. اکثر قریب به اتفاق مدافعان وطن و از جمله شهدا بر اساس آموزه‌های دینی و فرهنگی وصیت‌نامه تنظیم می‌کردند. وصیت‌نامه نویسی در دوران جنگ مورد استفاده زیاد رزمندگان قرار گرفت. محتوای این وصیت‌نامه برانگیختن جوانان برای ادامه جنگ و در نهادهای کردن آرمان‌های انقلاب نقش مهمی به عهده داشت؛ بنابراین برای پاسداری از ارزش‌های انقلاب اسلامی و زنده کردن دوباره اهداف شهدا، تبیین وصیت‌نامه‌های آن‌ها می‌تواند راهگشا باشد.

برای بهره‌مندی از وصایای شهدا باید به آموزه‌های تربیتی آن‌ها توجه کرد. هرچند شناخت آموزه‌های تربیتی شهدا مهم و لازم است ولی کافی نیست. مهم‌تر از شناخت، استفاده و کاربرد عملی آموزه‌های تربیتی شهدا در نظام آموزش رسمی و غیررسمی است. شهدا حاضر بودند جان خود را برای بقا و تداوم جامعه فدا کنند. به همین علت برای تعلیم و تربیت افراد جامعه دغدغه‌هایی داشتند. «دغدغه‌های تربیتی آنان می‌تواند ترسیم‌کننده مسیر تعلیم و تربیتی باشد که در آن سعادت و خوشبختی نسل ایرانی یک هدف اساسی است، زیرا آنان که از جامعه حفاظت می‌کنند بهترین‌ها را نیز برای آن جامعه آرزو دارند» (امیریان، ۱۳۹۳: ۹). برای توجه به دغدغه‌های

تربیتی شهدا، سیاست‌گذاران می‌توانند زمینه بهبود و تقویت برنامه‌ها را جهت شکل‌گیری، ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ ایثار و شهادت متناسب با شرایط خاص جامعه فراهم سازند.

موضوع مهم در این زمینه این است که آموزه‌های تربیتی شهدا را نمی‌توان با نگرش‌های سطحی و روش‌های صوری شناخت، اشاعه داد و کارآمد ساخت. این مهم در گرو داشتن باور عمیق به نقش شهید و شهادت در پویایی جامعه است. شهدا نمونه بارز خودباوری و اعتمادبه‌نفس در حفظ قلمرو سرزمینی و هویت ایرانی اسلامی هستند. کم‌توجهی به نقش شهدا، در یک سیکل دورانی هم‌افزا، نتیجه و عامل کاهش اعتمادبه‌نفس و خودباوری ملی می‌شود (شعاری نژاد، ۱۳۷۸: ۱۶۶). برای درونی‌سازی الگوهای رفتاری و آموزه‌های تربیتی شهدا به‌عنوان حافظان مرزهای سرزمینی و عقیدتی، تربیت نسلی بهنجار در حال حاضر و نسل‌های بعد، کمک به پایداری و تداوم انقلاب اسلامی به‌عنوان پایان‌بخش نظام استبدادی و استعماری و همچنین مقابله با تغییرات فرهنگی و اجتماعی ناخواسته و خارج از اهداف آرمان‌های فرهنگ بومی تحت تأثیر جهانی‌سازی، شناخت بنیادهای معرفتی آموزه‌های تربیتی و سیره عملی شهدا ضرورت دارد.

با توجه به اهمیت این موضوع با فقدان پژوهش‌هایی در این زمینه روبرو هستیم. اینجاست که از دغدغه‌های تربیتی شهدا غافل می‌شویم و در نتیجه ادای دین به شهدا و بهره‌گیری از نظرات سازنده شهدا را از دست خواهیم داد. بر این اساس انجام تحقیقات و پژوهش‌های علمی می‌تواند در هموار کردن این راه کمک شایانی کند. هدف پژوهش حاضر کشف آموزه‌های تربیتی (اهداف، اصول و روش‌ها) مندرج در وصیت‌نامه شهدای بخش دیشموک در دوران دفاع مقدس است. بر این مبنا سؤال اساسی که پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی آن است، چنین مطرح می‌شود که وصیت‌نامه شهدا دفاع مقدس بخش دیشموک حاوی چه آموزه‌های تربیتی (اهداف، اصول و روش‌ها) هستند؟

ادبیات و مباحث نظری

۱- **آموزه‌های تربیتی:** منظور از آموزه‌های تربیتی، آن مجموعه اصول و مرامی است که می‌تواند در فردی که تربیت می‌شود، تغییراتی ایجاد کند و این تغییرات پی‌درپی، تدریجی و به‌گونه‌ای باشد که شخص مورد تربیت را به کمال مطلوب و موردنظر برساند (حسین، ۱۳۹۷: ۱۵). آموزه‌های تربیتی شهدا شامل اهداف، اصول و روش‌های تربیتی است.

الف) اهداف: اهداف تربیتی اسلامی را می‌توان به اهداف غایی و واسطه‌ای تقسیم کرد. اهداف غایی همان آرمان و غایت اصلی پرورش انسان یعنی عبودیت قرب و حیات طیبه می‌باشند که همه به معنی کسب سعادت هستند. اهداف واسطه‌ای سه دسته‌اند؛ اول اهداف تربیتی که در آن‌ها خدا، محور توجه است. دوم اهداف تربیتی که در آن‌ها خود فرد، محور توجه است و سوم اهداف تربیتی که در آن‌ها دیگران، محور توجه‌اند (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۷: ۴۰-۳۴).

۱. اهداف غایی: طبق وصیت‌نامه شهدا هدف‌های غایی یعنی سعادت عبارت‌اند از خداوند، عبودیت، قرب و رضوان الهی. از میان غایی‌ترین هدف تربیتی، «خدا» است.

۲. اهداف واسطه‌ای: اهداف واسطه‌ای طبق وصیت‌نامه شهدا به اهداف تربیتی مرتبط با خدا، مرتبط با خود، مرتبط با دیگران قابل تقسیم هستند.

اهداف واسطه‌ای مرتبط با خدا: این اهداف عبارت‌اند از تقوی، عبادت (نماز، روزه، خمس، زکات، امر به معروف و نهی از منکر و...)، سپاسگزاری از خداوند، مسئولیت‌پذیری، حفظ اسلام، اخلاص و تواضع و تسلیم در مقابل خدا، جلب رضایت خدا و صبر؛

اهداف تربیتی مرتبط با خود: در وصیت‌نامه شهدای دیشموک می‌توان اهداف تربیتی مرتبط با خود را نیز مشاهده کرد که عبارت‌اند از پرورش تعقل، فراگیری علم و دانش، تعالی اندیشه، خودشناسی، گرایش به جاودانگی و گرایش به دفاع و جهاد؛

اهداف تربیتی واسطه‌ای مرتبط با دیگران: این اهداف در چهار مقوله قرار می‌گیرند؛ ارتباطات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی. از جمله هدف‌های تربیتی در حیطه روابط اجتماعی در خصوص خانواده طبق وصیت‌نامه شهدا، تربیت فرزندان است که عظمت حق والدین را بشناسند، به آن‌ها احترام بگذارند و بابت نقش والدین در زندگی خود قدردان آن‌ها بوده و از آن‌ها سپاسگزار باشند و به لحاظ کوتاهی‌های خود از والدین عذرخواهی کرده و حلالیت بطلبند.

ب) اصول: باقری در کتاب «نگاهی دوباره به تربیت اسلامی» چهارده اصل تربیت اسلامی را مشخص کرده است که عبارت‌اند از؛ «اصل تغییر ظاهر، تحول باطن، مداومت و محافظت بر عمل، اصلاح شرایط، مسئولیت، آراستگی، فضل، عدل، عزت، تعقل، تذکر، مسامحت، ابراز یا

منع محبت و اصل سبقت» (باقری، ۱۳۹۴: ۲۴۰). در این پژوهش به طور اجمال به چهار اصل زیر که بیشترین فراوانی را در وصیت‌نامه شهدا دارند، اشاره می‌شود.

۱. اصل تذکر: تذکر، یادآوردن و یادآوری کردن آن چیزی است که انسان آن را فراموش کرده است و یا از آن غافل شده است. در باب تربیت، تذکر بیشتر به یادآوردن خداوند و نعمت‌های خداوند است که مورد غفلت و فراموشی قرار گرفته‌اند. امام علی (ع) در این باره می‌فرماید: «قَبَعَتْ فِيهِمْ رُسُلَهُ، وَ وَاتَرَ إِلَيْهِمْ أَنْبِيَائَهُ، لِيَسْتَأْذُوهُمْ مِيثَاقَ فِطْرَتِهِ، وَ يُذَكِّرُوهُمْ مَنْسَى نِعْمَتِهِ» (نهج البلاغه، خطبه ۱). خداوند پیامبرانش را در میان مردم معبوث ساخت و رسولانش را پشت سرهم به سوی آنان فرستاد تا وفا به پیمان فطرت را از انسان‌ها مطالبه نمایند و نعمت‌های فراموش شده را به یادشان آورده است.

اصل تذکر بیانگر بازگو کردن آنچه مخاطب به آن علم دارد، می‌باشد. بر این اساس شهدا مطالبی را به عنوان تذکر در وصیت‌نامه‌های خود بیان کرده‌اند. تذکرات آنان امور مختلفی را در برمی‌گیرد. از جمله امور دنیوی و اخروی، اخلاقی و انسانی، سیاسی و کشورداری، بعلاوه مخاطب آنان افراد و گروه‌های متنوعی می‌باشند. از جمله والدین، خواهر و برادر، دوستان و خویشان، آحاد مردم و مسئولین.

۲. اصل اصلاح شرایط: اصلاح شرایط، بیانگر آن است که برای تغییر رفتار اعم از ایجاد یک رویه یا حذف رویه‌ای باید در شرایط محیطی دست‌کاری کرد. شهدا در وصیت‌نامه‌های خود به این اصل توجه کرده‌اند. یکی از راه‌های تحقق اصلاح شرایط، انتخاب و تنظیم شرایط است.

۳. اصل فضل: اصل فضل مبتنی بر فراتر رفتن از عدل است. به عبارتی تعامل از روی فضل با دیگری. یکی از راه‌های تحقق فضل، بشارت به عطا بعد از انجام عمل است.

۴. اصل تعقل: اصل تعقل اشاره به هدایت تفکر دارد. شهدا در مواردی در قالب وصیت سعی در هدایت تفکر و اندیشه مخاطب دارند.

ج) روش‌ها: محور اصلی و هدف نهایی آموزه‌های تربیتی و دینی، تربیت انسان کامل با ویژگی‌ها و مشخصاتی است که در منابع مهم و اصیل دینی بدان تصریح شده است. همسویی شهدا با آموزه‌های تربیتی و دینی در آثار به‌جای مانده از آن‌ها به‌ویژه وصیت‌نامه مشهود است؛ بنابراین

نیاز است این آموزه‌ها، استخراج و مورد بهره‌برداری جامعه قرار گیرند. از میان روش‌های تربیتی، چهار روش بیشتر مورد تأکید شهدای دیشموک بودند که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود:

۱. روش موعظه حسنه: موعظه آن چیزی است که قلب را متوجه خوبی‌ها می‌کند و موجب نرمی و رقت قلب می‌گردد. موعظه موجب توجه قلب به خیرات و خوبی‌ها و دوری و روی گردانی قلب از بدی و پلیدی‌هاست. موعظه در انسان حالت بازدارندگی از گناهان را ایجاد می‌کند. حالتی که انسان از گناه و بدی روی می‌گرداند و به‌سوی خوبی و خیر می‌رود. می‌توان موعظه را عاملی برای زدودن قساوت و سختی از قلب دانست و عاملی کنه زمینه‌ساز نرمی و لطافت دل و گرایشش به زیبایی است. موعظه با این تأثیر بازدارندگی، بستر مناسبی برای احیا و اصلاح قلب انسان است (به نقل از عظیمیان، ۱۳۹۴: ۲۲).

امیر مؤمنان علی (ع) در این زمینه می‌فرمایند: «أَيُّهَا النَّاسُ، اسْتَصْبِحُوا مِنْ شُعْلَةٍ مِصْبَاحٍ وَاعِظُوا مُتَعِظًا وَامْتَحِنُوا مِنْ صَفْوَعَيْنِ قَدْ رُوِّقَتْ مِنَ الْكَدْرِ» (نهج البلاغه، خطبه ۱۰۵). ای مردم! چراغ دل را از شعله گفتار گویندگان با عمل روشن سازید! ظرف‌های خویش را از آب زلال چشمه‌هایی که از آلودگی‌ها پاک است پر کنید.

درمجموع موعظه حسنه، پند و اندرزی است که اولاً بر مبنای حق باشد و دوم موعظه‌گر خود عامل به موعظه باشد. عمده‌ترین روش‌های تربیتی مورد استفاده شهدا در وصیت‌نامه خود روش موعظه حسنه است. موعظه شهدا درباره امور مختلفی انجام شده است. از جمله در مورد امور دینی و اخلاقی، آخرت، امام و انقلاب.

۲. انذار: یکی از روش‌های تربیت، امید و بشارت دادن و همچنین انذار و ترساندن است. انذار بر این که هر عمل پسندیده یا ناپسندی که از انسان سر بزنند در پیشگاه خداوند محفوظ مانده و هیچ کاری از او فراموش نخواهد شد.

۳. اسوه سازی: روش اسوه سازی (الگویی)، روشی است که اساس آن بر محور الگودهی و ارائه نمونه‌های عینی و عملی بنا شده است. در این روش مربی تلاش می‌کند نمونه رفتار و کردار مطلوب را عملاً در معرض دید متری قرار دهد تا شرایط لازم برای الگوبرداری و تقلید برای وی فراهم آید (قائمی مقدم، ۱۳۸۲: ۵۳).

۴. عبرت‌آموزی: در تعالیم دینی بر عبرت‌آموزی از وقایع گذشته تأکیدات فراوانی شده است. به‌طوری‌که هر چه روحیه عبرت‌آموزی بیشتر شود، خود‌نگهداری انسان افزایش می‌یابد و در نتیجه اشتباه و گناهش کمتر می‌شود.

در این پژوهش آموزه‌های تربیتی شهدای بخش دیشموک شامل اهداف، اصول و روش‌های تربیتی است که هر کدام در بردارنده چند زیرمقوله هستند که در جدول‌های سه‌گانه ترسیم شده‌اند.

۲- وصیت‌نامه شهدا: در فرهنگ دهخدا وصیت این‌گونه تعریف شده است: «سفارش‌نامه، اندرزنامه نامه‌ای که در آن وصیت شخصی نویسد و مهر و امضاء کنند تا وصی پس از مرگ او از روی آن نامه عمل کند» (فرهنگ دهخدا، ذیل وصیت‌نامه). وصیت‌نامه «نوعی نامه است که فرد برای پس از مرگ یا شهادت خویش می‌نویسد تا عصاره اندیشه‌ها، خواسته‌ها و توصیه‌های خود را با مخاطب خاص یا مخاطب عام در میان بگذارد» (دبیری، ۱۳۹۴: ۲۴). «وصیت آن است که انسان سفارش کند بعد از مرگش کارهایی را انجام دهند، مانند وصیت‌هایی که برای کفن و محل دفن و مراسم دیگر می‌کنند؛ یا بگویند بعد از مرگش چیزی از اموال او ملک کسی باشد. کسی که می‌خواهد وصیت کند می‌تواند با گفتن یا نوشتن مقصود خود را بفهماند و اگر قادر به سخن گفتن و نوشتن نباشد می‌توان با اشاره‌ای که مقصودش را برساند وصیت کند» (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶: ۹۳). مدافعان وطن در نبرد دفاعی هشت‌ساله متأثر از فرهنگ اسلامی ایرانی وصیت‌نامه تهیه می‌کردند. «وصیت‌نامه شهدا سندی مکتوب و بعضاً ضبط‌شده در نوار یا فیلم شامل سفارش‌های شهید به اعضای خانواده، دوستان، همزمان و جامعه که غالباً بیانگر اعتقادات شهید نیز باشد» است (اداره کل جمع‌آوری، ۱۳۸۶: ۲۹). «وصیت‌نامه‌های شهدا در برخی ویژگی‌ها، شباهت‌هایی با وصایای حقوقی و فقهی دارند؛ از جمله وصیت در معنای سفارش به دیگران، ولی به‌طور کامل منطبق با هیچ‌یک از انواع وصیت‌نامه در معانی حقوقی فقهی و غیره نیست. به همین لحاظ برخی وصیت‌نامه‌های شهدا را شهادت‌نامه یا وداع‌نامه» (فهیمی، ۱۳۷۶: ۲۳۰) خوانده‌اند. «وصیت‌نامه شهدا، مهم‌ترین اسناد نوشتاری جنگ» (میر کاظمی، ۱۳۹۲: ۸) و «بخشی از ادبیات دفاع مقدس هستند که از سر پابندی اعتقادی و با وجوه زیباشناختی در قالب انواع متون ادبی نگاشته شده‌اند» (دبیری، ۱۳۹۴: ۲۸).

بنا به نظر رهبری انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای وصیت‌نامه شهدا «منشور معنوی انقلاب» هستند و می‌توان آن‌ها را «میراثی عظیم در عرصه فرهنگ، سیاست و دیانت دانست» (دبیری، ۱۳۹۴: ۲۹) که در گسترش فرهنگ ایرانی به‌ویژه ایران بعد از انقلاب سهم بسزایی دارند. محتوای وصیت‌نامه‌های شهدا از قابلیت برخورداری است که از طریق آن می‌توان دستاوردهای عصر انقلاب از نظر سیاسی، تاریخی، فرهنگی و اجتماعی را به نسل‌های متوالی آینده انتقال داد. وصیت‌نامه شهدا از بار ارزشی، انسان‌شناسی و ادبیات خاصی برخوردارند (امیریان، ۱۳۹۳: ۵) که سوره‌های اخلاقی تربیتی و حتی ادبی را می‌توان در آن‌ها به‌وفور مشاهده کرد. در وصایای شهدا مضامین فرهنگی و تربیتی چشمگیر و درعین‌حال با افعال محکم و منطقی بیان شده‌اند و حتی در برخی از آن‌ها یک روند تربیتی ترسیم و بیان شده است (امیریان ۱۳۹۳: ۵).

امام خمینی (ره) جهت آگاهی بخشیدن و بیداری توده و حتی خواص برای وصیت‌نامه شهدا نقش بسزایی قائل هستند آنجا که می‌فرمایند: «پنجاه سال عبادت کردید خداوند از شما قبول کند، یک‌بار هم وصیت‌نامه این شهیدان را بخوانید که این وصیت‌نامه‌ها انسان را بیدار می‌کند» (صحیفه امام، ج ۱۴: ۴۹۱). حفظ یاد و نام شهیدان و قدرشناسی از ایثارگری آنان باید موردتوجه همه مردم به‌خصوص آشنایی نسل جوان با مفاهیم ایثار و شهادت قرار گیرد. هرچند سطح نگارش وصیت‌نامه‌ها متفاوت‌اند اما برخی از شهدا در موضوعات تربیتی، بسیار دقیق و موشکافانه و با تسلط کافی، موارد مفیدی را بیان کرده‌اند.

۳- شهید و شهادت: شهید از ماده شهود و شهادت است، به معنای حضور؛ یعنی شهید «علم حضوری پیدا می‌کند و همه‌چیز را به‌صورت حضور مشاهده می‌کند. برای او کشف حجاب می‌شود و یا اینکه حاضر و شاهد اعمال مردم است» (حسینی سیقانی، ۱۳۶۴: ۱۶) و شهادت عبارت است از: «پایان دادن به فروغ درخشان زندگی، در کمال هوشیاری و آزادی، برای رسیدن به هدفی که آن هدف والاتر و بهتر از زندگی طبیعی دنیاست» (ذاکری، ۱۳۶۱: ۴۱). شهادت مرگ در راه ارزش‌ها بر مبنای یک جهان‌بینی و ایدئولوژی خاص است.

هر جامعه‌ای برای تشکیل و تداوم حیات «اهداف و آرمان‌هایی را برای خود تعریف می‌کند. جامعه برای نیل به هدف و یگانگی، نظام سیاسی را تعبیه کرده است» (توسلی، ۱۳۶۹: ۲۴۷). یکی از وظایف نظام سیاسی در راستای یگانگی، حفظ مرزهای سرزمینی از تجاوز خارجی در مواقع

خطر است. مدافعان وطن نقش اساسی در نگهداشت حوزه سرزمینی دارند. «آن‌ها گاه برای تحقق این مهم جان خود را فدا می‌کنند. در فرهنگ ایرانی - اسلامی از این فداکاران به‌عنوان «شهید» یاد می‌شود. «در اسلام کشته شدن آگاهانه و انتخاب گرایانه در راه آرمانی مقدس و پاک که به تعبیر قرآن «فی سبیل الله» نامیده می‌شود، شهادت نام دارد و کسی که به چنین مقامی دست یابد، شهید است» (شریعتی، ۱۳۵۷: ۳). ایثار و شهادت نتیجه والاترین ارزش‌هایی است که یک انسان متعهد می‌تواند به آن مقام دست یابد و نیز یکی از غنی‌ترین گنجینه‌های فرهنگ اسلامی و شیعی است که جلوه‌های اعجاب‌انگیز آن در طول سال‌های انقلاب و دفاع مقدس به‌روشنی آشکار گردید و شگفت‌ترین و عظیم‌ترین صحنه‌های از خودگذشتگی انسان‌ها در آن تبلور یافت (فتحی، ۱۳۸۹: ۱۴۸).

روحیه شهادت‌طلبی مدافعان وطن مزایا و فواید بسیاری برای افراد خانواده‌ها، اجتماع و حاکمیت دارد. در بُعد فردی سبب ارتقاء شناخت مبدأ و معاد، طهارت نفس و پرهیز از گناه، عشق به خدا، محبت به مردم، دل‌کندن از دنیا، رعایت حقوق اجتماعی و ارجمندی فرد می‌شود. برای اجتماع، افزایش میزان رعایت حقوق اجتماعی دیگر خانواده، به وجود آمدن وحدت عمل و اتفاق نظر بین مردم، بهبود روابط اجتماعی و کاهش میزان اختلافات، تقلیل سطح توقعات و پرهیز از اسراف و تجمل‌گرایی، بسیج در جهت برطرف کردن مشکلات و مسائل اجتماعی را به دنبال می‌آورد. برای نظام سیاسی، تقلیل هزینه‌های دولت در جهت اصلاح جامعه و مبارزه با ناهنجاری‌های عمومی، تسهیل در اجرای سیاست‌هایی که نیاز به مشارکت عمومی مردم است، همیاری در جهت رفع مسائل و مشکلات عمومی توسط انجمن‌های داوطلبانه مردمی، پشتیبانی همه‌جانبه از دولت و حمایت از استراتژی‌های کلان نظام، تأیید بر مردمی بودن حکومت (دمکراسی) و تحکیم مشروعیت نظام را در پی دارد (سبزواری، ۱۳۹۶: ۱۹۸).

در این پژوهش شهید شامل جان‌باختگان جنگ هشت‌ساله دفاع مقدس است که در بنیاد شهید و امور ایثارگران شهرستان کهگیلویه پرونده دارند و به‌عنوان شهید مشخص و پذیرفته شده‌اند.

۵- بخش دیشموک: بخش دیشموک یکی از بخش‌های شهرستان کهگیلویه در استان کهگیلویه و بویراحمد ایران است. بنا بر سرشماری مرکز آمار ایران، جمعیت بخش دیشموک در سال ۱۳۹۵ برابر با ۲۰۷۴۶ نفر بوده است. شهر دیشموک از شمال به شهرستان لردگان چهارمحال و

بختیاری، از غرب به ایزه و باغ‌ملک خوزستان، از جنوب به ارتفاعات ۳ هزار متری کوه سیاه و بخش بهمنی گرمسیر و از شرق به بخش‌های مارگون و چاروسا و شهر دهدشت ارتباط دارد. این شهر دارای زمستان سرد و تابستانی معتدل است. بخش دیشموک در غربی‌ترین نقطه استان و هم‌مرز با استان خوزستان است و دارای ۹۰ روستا و ۳۸ دهیاری می‌باشد که از جمعیت حدود ۲۱ هزارنفری آن کمتر از شش هزار نفر آن را جمعیت شهری و باقی را روستاییان تشکیل می‌دهند. مردم این شهر به زبان لری (گویش بهمنی) و از ایل بزرگ بهمنی (سردسیری) می‌باشند. شهر دیشموک تا مرکز شهرستان ۹۶ کیلومتر و تا امامزاده میرسالار ۷ کیلومتر فاصله دارد. مردم این شهر عمدتاً از طریق کشاورزی و دامداری به روش سنتی روزگار می‌گذرانند اما به دلیل موقعیت جغرافیایی، این شهر با محرومیت‌های شدیدی روبروست.

مردم بخش دیشموک در دوران هشت سال دفاع مقدس حضور پررنگی داشتند و شهدای زیر را تقدیم انقلاب و نظام اسلامی نمودند.

جدول شماره (۱): آمار توصیفی شهدای بخش دیشموک

ردیف	نام و نام خانوادگی	نام پدر	تاریخ تولد	تاریخ شهادت	محل شهادت
۱	محمدحسین پذیرش	ناصر	۱۳۳۹	۱۳۶۳/۱۲/۲۵	شرق دجله
۲	علی فتح رفتاری	خلیفه	۱۳۴۶	۱۳۶۵/۱/۲۴	هفت تپه
۳	حجت‌الله بهروزی	محمدتقی	۱۳۴۶	۱۳۶۳/۱/۱۱	طلائیه
۴	قمصور باقری (باب)	علی صفر	۱۳۳۶	۱۳۶۲/۱/۲۲	شرهانی
۵	قمصور افروغ	سلبعلی	۱۳۴۳	۱۳۶۵/۱۰/۴	جزیره مینو
۶	شیخ خیرالله پرواز	مرتضی	۱۳۴۵	۱۳۶۴/۱۲/۶	غرب کشور
۷	قاسم آفریدون	ابوالحسن	۱۳۳۴	۱۳۶۰/۲/۳۱	منطقه عملیاتی جنوب
۸	محمدزمان تاراج	علی نجات	۱۳۴۲	۱۳۶۶/۵/۳	سومار
۹	غلامرضا پیلسته	حسین	۱۳۴۹	۱۳۶۷/۳/۲۸	مجنون
۱۰	علی داد پار	علی	۱۳۴۷	۱۳۶۶/۱۲/۲۸	ماووت
۱۱	فرج‌الله پرچی	نصیر	۱۳۴۰	۱۳۶۱/۱۲/۷	عین خوش
۱۲	جمشید اسفرم	حمدالله	۱۳۴۰	۱۳۶۱/۴/۲۳	شمال بصره
۱۳	غلام اندخس	عبدی	۱۳۴۸	۱۳۶۵/۷/۱۴	جزیره مجنون

۱۴	بیت‌الله آبدام	هیبت الله	۱۳۱۰	۱۳۶۵/۱۲/۵	شلمچه
۱۵	سید احمد آسمار	سید محمدنبی	۱۳۴۴	۱۳۶۵/۱۰/۲۴	شلمچه
۱۶	سید عیدی آسی	سید محمدتقی	۱۳۴۱	۱۳۶۵/۴/۲۵	موسیان
۱۷	سید سیف‌الله تربالی	عزیز الله	۱۳۴۸	۱۳۶۵/۱۰/۴	جزیره مینو
۱۸	ناصر ارغنده	نورالله	۱۳۴۸	۱۳۶۴/۱۱/۲۳	فاو
۱۹	سید اسلام وحدانی	محمد	۱۳۴۴	۱۳۶۳/۱۲/۲۳	منطقه عملیاتی بدر
۲۰	محمد عنبری	نجف	۱۳۴۳	۱۳۶۶/۱۲/۳۰	سرپل ذهاب
۲۱	نصیب الله ره انجام	جعفر	۱۳۴۹	۱۳۶۵/۱۲/۲۸	شلمچه
۲۲	جبار دارایی	علی	۱۳۴۵	۱۳۶۷/۳/۲	سومار
۲۳	عزیز دبستان	محمدخان	۱۳۳۹	۱۳۶۱/۲/۱۱	دارخوین
۲۴	تقی حاتمی نیا	محمدتقی	۱۳۴۵	۱۳۶۷/۲/۸	شطعلی
۲۵	علی نظر آسویار	خداداد	۱۳۵۸	۱۳۸۱/۵/۱۹	ایران شهر
۲۶	امراالله پورنگ	محمدعلی	۱۳۴۱	۱۳۶۶/۵/۳	اشنویه
۲۷	سید علی کاظم داشاد (حسینی)	علی کرم	۱۳۴۲	۱۳۶۶/۹/۱	پیرانشهر
۲۸	سید محمدحسن معتقدی	محمد کریم	۱۳۴۳	۱۳۶۵/۱۰/۲۱	شلمچه
۲۹	سید محمدقاسم حسینی	محمدلطیف	۱۳۳۹	۱۳۶۱/۸/۱۶	عین خوش

در آمار بنیاد شهید و امور ایثارگران شهرستان کهگیلویه ۲۹ شهید به اسم بخش دیشموک ثبت شده است ولی به صورت دقیق ۲۴ نفر در حال حاضر در حوزه بخش دیشموک در دوران دفاع مقدس شهید شدند؛ چون سه نفر آخر از لحاظ تقسیمات کشوری به شهرستان یاسوج منتقل شدند و یک نفر هم اشتباهی در حوزه دیشموک ثبت شد (شهید امرالله پورنگ) و یک نفر دیگر هم بعد از دوران دفاع مقدس، شهید شد (شهید علی نظر آسویار). بر این اساس، در مجموع، اسناد و مدارک ۲۴ شهید مورد بررسی و مبنای پژوهش حاضر قرار گرفت.

پیشینه پژوهش

در زمینه آموزه‌های تربیتی شهدای دفاع مقدس بخش دیشموک پژوهشی انجام نشده ولی به برخی از پژوهش‌ها و منابع مرتبط با پژوهش حاضر در جدول زیر اشاره می‌شود.

جدول شماره (۲): پیشینه پژوهش

ردیف	نویسندگان و روش مورد استفاده	عنوان اثر و سال	مهم‌ترین یافته‌ها
۱	ربیعی و تمنایی روش تحلیل محتوا	تحلیل گفتمان وصیت‌نامه شهدای جنگ تحمیلی (۱۳۹۳)	مضامین و محورهای اصلی وصیت‌نامه‌ها عبارت‌اند از ولایت‌فقیه و رهبری امام خمینی، استکبارستیزی و در رأس آن آمریکا، واقعه کربلا و شهادت امام حسین (ع)، حجاب، نماز جماعت و نماز جمعه، نفی زندگی دنیایی و توصیه به گریستن برای شهدای کربلا به‌جای گریستن برای شهادت خودشان.
۲	دبیری روش توصیفی - تحلیلی	تحلیل زیباشناسی وصیت‌نامه شهدای کهگیلویه و بویراحمد (۱۳۹۴)	وصیت‌نامه‌ها از بار ادبی خوبی برخوردارند. به‌این‌علت که در آن‌ها صناعات ادبی مثل تشبیه، استعاره، مجاز، کنایه، ایهام... وجود دارد. محتوای وصیت‌نامه‌ها بزرگ‌ترین دستاورد عصر انقلاب را به نسل بعد منتقل می‌کند. وصیت‌نامه‌ها از جهات گوناگون مشابهت‌ها و تمایزاتی دارند. البته مشابهت وصیت‌نامه‌ها خیلی بیشتر از تفاوت آن‌ها می‌باشد.
۳	نظری و دیگران روش تحلیل محتوای عمیق	کشف مبانی فلسفی آموزه‌های تربیتی وصیت‌نامه شهدای دانشجوی دوران دفاع مقدس (۱۳۹۸)	در وصیت‌نامه شهدا در مورد هستی‌شناسی به‌اندازه‌ای پرداخته شده است که خواننده با مراجعه به وصیت‌نامه‌های شهدای دانشجو تصویر روشنی از خداوند و هستی، تعلق هستی به خداوند و تقابل حق و باطل و فناپذیری دنیا به دست می‌آورد. در بعد انسان‌شناسی شهدای دانشجو به ویژگی‌های انسان از جمله آزادی، اراده، شناساگر بودن، مسئولیت‌پذیری، پاک‌سرشت بودن و ترکیب جسم و روح پرداخته‌اند.

۴	امیریان روش تحلیل محتوای عمقی	تحلیل وصیت‌نامه شهدای استان کرمانشاه با تأکید بر آموزه‌های تربیتی (۱۳۹۳)	تربیت در وصیت‌نامه شهدا نمود قابل تأملی دارد. برای بررسی دیدگاه و آموزه‌های تربیتی شهدا دو مسیر دنبال شده است: نخست آگاهی از نظرات تربیتی شهدا که به صورت صریح بیان شده است؛ دوم آشنایی با شخصیت تربیت‌یافته شهدا که با استناد بر اظهارنظرها، توصیه‌ها و شرح کارهای انجام‌شده آن‌ها در متن وصیت‌نامه موجود است. به نظر محقق دیدگاه تربیتی شهدا بسیار نزدیک به آموزه‌های تربیتی اسلام و هدفمند است.
۵	حیدری روش تحلیل محتوا	توصیه‌های تربیتی شهدا به والدین و فرزندان با آیات قرآن کریم و روایات معصومین (ع) با تأکید بر وصیت‌نامه‌های آن‌ها (۱۳۹۵)	در وصیت‌نامه شهدا به‌طور مشخص و مستقیم به شناخت خداوند و عبادت و اخلاص برای خداوند اشاره شده که این نتیجه تربیت‌یافتگی و درس آموختگی در مکتب قرآن و اهل بیت (ع) می‌باشد، زیرا در قرآن و روایات معصومین (ع) نیز به این نکته اشاره شده است. توصیه‌های تربیتی شهدا به والدین و فرزندان‌شان با آیات قرآن و روایات معصومین (ع) تطابق دارد و برگرفته از قرآن و روایات هستند.
۶	علی پور و همکاران روش تحلیل محتوا	بررسی و تحلیل وصیت‌نامه شهدای تربیت‌معلم خراسان جنوبی: مطالعه کیفی (۱۴۰۱)	شهدا با نگاه ژرف به اهمیت رسالت خطیر دانشجومعلم‌ان ضمن انتقال اهمیت تربیت درست نسل آینده در وصیت‌نامه‌های خود، بر گرفتن انتقام خون شهدا از دشمن تأکید کردند و مسائلی همچون توجه به مراسمات و اهمیت قائل شدن و حضور مستمر در مساجد، رعایت حجاب توسط خواهران و توجه ویژه به ایام محرم جزء وصیت شهدا به دانشجومعلم‌ان و مردم می‌باشد.
۷	توکلی زاده راوری روش تحلیل محتوا	مطالعه وصیت‌نامه فرماندهان پاسدار شهید استان کرمان (۱۳۹۵)	بیشترین حجم مطلب مربوط است به تصاویر دفاعی بودن اقدام ایران در جنگ، حق طلبانه بودن آن، سلوک عرفانی و عبادی شهیدان. مهم‌تر اینکه شهیدان به هر مطلبی که پرداخته‌اند از مفاهیم دینی و اسلامی غافل نشده‌اند.

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت که اگرچه تحقیقات انجام شده در مورد وصیت‌نامه شهدای دفاع مقدس به حوزه‌ها و ابعاد مختلف پرداخته‌اند اما هیچ‌کدام از پژوهش‌های انجام شده به‌طور ویژه به شناسایی آموزه‌های تربیتی در وصیت‌نامه شهدا آن هم شهدای بخش دیشموک نپرداخته‌اند؛ بنابراین این مطالعه می‌کوشد تا ضمن تمرکز بر وصیت‌نامه‌های شهدای دیشموک، مهم‌ترین مضامین به‌کاررفته در کلام شهیدان را احصا نماید.

روش‌شناسی پژوهش

۱- روش: پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی است؛ می‌توان بعد از مشخص کردن آموزه‌های تربیتی مندرج در وصیت‌نامه شهدا، اسوه‌های تربیتی مناسب را به نسل جوان ارائه کرد. همچنین بر اساس یافته‌ها امکان پیشنهاد راهکارهای عملی تربیتی برای دست‌اندرکاران و سیاست‌گذاران امر تعلیم و تربیت برای لحاظ کردن در برنامه‌ریزی آموزشی و تربیتی و تدوین محتوای آموزشی میسر می‌شود. روش تحقیق از نظر ماهیت، اسنادی-تحلیلی است؛ داده‌ها از اسناد مکتوب (وصیت‌نامه شهدا)، گردآوری و تحلیل شدند. تحلیل از شاخص‌های آمار توصیفی استفاده شده است.

۲- روش و ابزار گردآوری داده‌ها: روش و ابزار گردآوری اطلاعات به نوع تحقیق، اسناد و هدف گردآوری اطلاعات بستگی دارد. با توجه به اینکه اطلاعات موردنیاز این پژوهش در متن وصایای شهدا نهفته بود، برای گردآوری اطلاعات موردنیاز از روش اسنادی و طی گام‌های زیر عمل شد:

«گام اول؛ اختصاص شماره شناسایی وصایا: در این مرحله به هر کدام از وصیت‌نامه‌های شهدای ثبت‌شده در بنیاد شهید و امور ایثارگران که شناسایی و از طریق نمونه‌گیری مشخص شده‌اند، شماره شناسایی اختصاص یافت؛

گام دوم: مفاهیم، متغیرها و مضامین مربوط به آموزه‌های تربیتی تعیین و تعریف نظری و عملیاتی شدند؛

گام سوم: متن وصیت‌نامه‌ها قرائت و گزاره‌های موردنظر استخراج شدند؛

گام چهارم: با کدگذاری باز منظور شهدا از گزاره‌ها استخراج و مفاهیم تولید شدند؛ گام پنجم: با توجه به وجه اشتراک مفاهیم و آموزه‌ها، مفاهیم استخراج شده، مقوله‌بندی یعنی کد نامه معکوس ساخته شد؛

گام ششم: در مرحله پایانی مقوله‌ها مورد بحث و بررسی قرار گرفتند (محسنیان راد، ۱۳۹۰: ۱۲۶).

۳- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: جهت تحلیل اطلاعات از شیوه تحلیل محتوای عمیق^۱ استفاده شد. به این دلیل که با کمک این روش علاوه بر استخراج گزاره‌ها و آموزه‌های تربیتی از متن صریح و آشکار وصیت‌نامه‌های شهدای بخش دیشموک می‌توان به عمق مفاهیم و مبانی آموزه‌های تربیتی دست یافت.

تحلیل محتوا شیوه‌ای است که محقق با کمک آن به بررسی داده‌های موجود در گفتار نوشتار، مقالات، کتاب‌ها، سخنرانی‌ها، فیلم، تصاویر، حرکات، نحوه ادای کلمات، تکرار کلمات می‌پردازد تا لایه‌های پنهان مطالب مرتبط با موضوع تحقیق را کشف کند. به عبارت دیگر تحلیل محتوا روش تحقیقی است برای گرفتن نتایج معتبر و قابل تکرار از داده‌های استخراج شده از متن (رایف، ۱۳۸۵: ۲۳). اغلب تحلیل محتوای را به کمی و کیفی تقسیم می‌کنند. تحلیل محتوای کمی مبتنی بر جمع‌آوری، تحلیل، تفسیر و ارائه اطلاعات عددی است. تحلیل محتوای کیفی بر جمع‌آوری، تحلیل تفسیر و ارائه اطلاعات روایی تأکید دارد و بیشتر طرفداران ساخت‌گرایی به آن متعهد هستند (محسنیان راد، ۱۳۹۰: ۱۳۱).

در جریان تکامل روش تحلیل محتوا، روش «تحلیل محتوای عمقی» توسط بزرگان روش‌شناسی ابداع و عملیاتی شد. روش تحلیل محتوای عمقی روشی است که در آن «محقق روش مختلط را برای طرح سؤال تحقیق، تعیین شیوه‌های جمع‌آوری اطلاعات، تحلیل داده‌ها یا مشخص کردن چهارچوب و استنباط و نتیجه‌گیری از آن‌ها از هر دو رویکرد کمی و کیفی استفاده کند» (محسنیان راد، ۱۳۹۰: ۱۳۲). برای چنین استفاده‌ای محقق پرسش‌های تحقیق را به دو شکل عددی و روایتی ارائه می‌کند. ارائه روایتی آن محصول پردازش مجموعه‌ای از «گزاره‌ها» یا

1 Deep content analysis

عبارت‌های استخراج‌شده از متن است و ارائه عددی محصول عملیات کدگذاری رایج در تحلیل محتوای کمی است (محسنیان راد، ۱۳۹۰: ۱۳۳).

اجزاء اصلی روش تحلیل محتوای عمقی عبارت‌اند از گزاره‌ها، شماره، کلید گزاره‌ها و داده‌های کمی.

«گزاره‌ها؛ داده‌ها یا جمله کتبی یا شفاهی هستند که از متن (گفتار، نوشتار، صوت و...) استخراج به حالت خبری، وصفی یا امری ارائه می‌شوند.

کلید گزاره؛ «واژه‌ای کانونی» است که از درون گزاره استخراج و با کلمات کوتاه نوشته می‌شود و نقش راهنما را دارد.

داده‌های کمی؛ شامل کدهایی است که در روش تحلیل محتوای کمی برای مضامین، منابع، زمان‌ها و اشخاص تعریف می‌شود» (سپنجی، ۱۳۹۱: ۱۸).

در پژوهش حاضر برای اجرای روش تحلیل محتوای عمیق مراحل زیر عملیاتی شد: ۱. شناسایی متون وصیت‌نامه شهدای بخش دیشموک که در بنیاد شهید شهرستان کهگیلویه به‌عنوان متولی این امر ثبت شده‌اند؛ ۲. نمونه‌گیری از وصیت‌نامه؛ ۳. استخراج اطلاعات از متون: متون وصیت‌نامه‌های انتخابی قرائت و گزاره‌های موردنظر استخراج، فیش و طبقه‌بندی شدند. ۴. تحلیل‌های داده‌ها: با تکیه بر گزاره‌های استخراج‌شده، مفاهیم و منظور شهدا از گزاره‌های مندرج در وصیت‌نامه استخراج و به دنبال آن با کدگذاری محوری (کد نامه معکوس) مفاهیم، مقوله‌بندی شدند و در نهایت روابط نظری بین مقوله‌ها استنباط شد.

۴- جامعه آماری: جامعه مورد مطالعه، ۲۹ شهید دوران دفاع مقدس بخش دیشموک می‌باشند. بدین منظور وصیت‌نامه شهدا که توسط بنیاد شهید و امور ایثارگران شهرستان کهگیلویه ثبت شده‌اند، مورد بررسی قرار گرفتند.

۵- حجم نمونه و روش نمونه‌گیری: برای تعیین حجم نمونه از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. به‌این ترتیب که از بین ۲۹ وصیت‌نامه موجود از وصیت‌نامه شهدایی که هم‌اکنون خانواده‌های آن‌ها در بخش دیشموک ساکن هستند، استفاده شده است که تعداد آن‌ها ۲۴ شهید هستند. با توجه به کیفی بودن پژوهش برای اینکه شانس هر وصیت‌نامه جهت قرار گرفتن در نمونه برابر باشد از نمونه‌گیری تمام شمار استفاده شد.

۶- روش آماری تجزیه و تحلیل اطلاعات: برای تحلیل داده‌ها طبق تحلیل محتوای عمیق در این پژوهش از نرم افزار MAXQDA که برنامه‌ای برای تحلیل محتوای کیفی است، استفاده شد. برای تحلیل داده‌های مربوط به آموزه‌های تربیتی از شاخص‌های آمار کمی شامل درصد و فراوانی استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

۱- اهداف تربیتی: وصیت‌نامه شهدا دفاع مقدس بخش دیشموک حاوی چه آموزه‌های

تربیتی از نوع اهداف هستند؟

جدول شماره (۳): آموزه‌های تربیتی حاوی اهداف تربیتی

ردیف	گزاره	آموزه	وصیت‌نامه شهید
۱	روشن‌تر عمل نمودن تمام دستورات خداوند آن طوری که هست نه آن طوری که ما می‌فهمیم، این رمز پیروزی جامعه است. سر این مطلب این است که وقتی معبود و خدا یکی شد همه جامعه در برابر یک معبود سجده می‌کنند و فرمان یک معبود را گوش کرده‌اند و عمل نموده‌اند... آرزوها هم یکی است و آن کمال مطلق و جمال مطلق یعنی الله می‌باشد.	اهداف/اهداف غایی	۶- شهید شیخ خیرالله پرواز
۲	«الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أُعْظِمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ»؛ آنان که ایمان آوردند و از وطن هجرت گزیدند و در راه خدا به مال و جانشان جهاد کردند آن‌ها را نزد خدا مقام بلندتری است و آنان بالخصوص رستگاران و سعادتمندان دو عالمند.	اهداف/اهداف غایی	۱- شهید محمدحسین پذیرش
۳	بار خدایا شکر می‌کنم که توفیق یافتم در این راه گام برداشته‌ام و دری از درهای بهشت را بر روی خود باز کردم... خدایا به حق پروردگاری خودت قسمت می‌دهم از این بنده ناقابل راضی شوی و مرا مورد رضایت خودت	اهداف/اهداف غایی	۲۱- شهید نصیب الله ره‌انجام

		قرار بدهید.	
۴	اهداف/اهداف غایی	«وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ»؛ البته نپندارید که شهدای راه خدا مرده‌اند، بلکه زنده‌اند (به حیات ابدی و) در نزد خدا منتعم خواهند بود.	۲- شهید علی فتح رفتاری، ۱۳- شهید غلام اندخس و ۱۸- شهید ناصر ارغنده
۵	اهداف/اهداف غایی	«إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»؛ ما همه از خدائیم و بازگشت ما به سوی اوست.	۲۳- شهید عزیز دبستان
۶	اهداف/اهداف غایی	«وَلَكِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٍ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٍ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ»؛ اگر در راه خدا کشته شده یا بمیرید (در آن جهان به آموزش و رحمت خدا نائل شوید که) همانا آموزش و رحمت خدا بهتر از هر چیز است که (در حیات دنیا برای خود) فراهم آورند.	۷- شهید قاسم آفریدون
۷	اهداف/اهداف غایی	«اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ جُنْدِكَ فَإِنَّ جُنْدَكَ هُمُ الْغَالِبُونَ»؛ خدایا مرا از سپاهیان قرار ده، چرا که همانا تنها سپاه تو پیروز است.	۴- شهید قمصور باقری (باب)
۸	اهداف/اهداف غایی	به نام خالق، معبودم، معشوقم که حیات و مدامت در دست اوست. به نام کسی که بازگشت ما به سوی او می‌باشد.	۱۸- شهید ناصر ارغنده
۹	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف واسطه‌ای مرتبط با خدا	بنام آن‌کس که خون و هستی ما از آن اوست. بار پروردگارا جملات خود را با نام نیکوی تو می‌نویسم که هر لحظه و هر ساعت در وجود من غوغا و شور و آشوبی نسبت به توست.	۲۳- شهید عزیز دبستان
۱۰	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف	بار خدایا من گنه‌کارم، پشیمانم از اعمال خودم، خدایا من دل از همه چیز بریده‌ام، تنها تو را انتخاب کرده‌ام.	۱۸- شهید ناصر ارغنده

	واسطه‌ای مرتبط با خدا	
۱۱	بار خدایا شکر می‌کنم که توفیق یافتم در این راه گام برداشته‌ام و دری از درهای بهشت را بر روی خود باز کردم. خدایا بنده گنه‌کارم اما امیدوارم که مرا مورد آمرزش قرار دهی. خدایا به حق پروردگاری خودت قسمت می‌دهم از این بنده ناقابل راضی شوی و مرا مورد رضایت خودت قرار بدهی.	اهداف/اهداف ۲۱- شهید نصیب‌الله ره‌انجام اهداف اهداف مرتبط با خدا
۱۲	خداوند! تنها به امید تو این راه را انتخاب کرده‌ام و تنها امید و انتظار من تویی، تو چگونگی زندگی و مردن را توسط قرآنت بر بندگانت آموختی.	اهداف/اهداف ۱- شهید محمدحسین پذیرش اهداف مرتبط با خدا
۱۳	خدایا زمانی مرا بپذیر که رضایت تو را بجای آورده باشم، خدایا تو را سپاس می‌گویم نه به دلیل این‌که تو قدرت داری؛ زیرا قدرت‌ها آن‌چنان زیاد است و من و منها را خرد کرده‌اند که قدرت زور در خدمت ظالم بود و هست بلکه تو را سپاس می‌گویم که بر حق مطلق، خدایا قبل از شهادت شکر می‌گویم؛ زیرا می‌دانم به آرزوی خود که همان شهادت است می‌رسم.	اهداف/اهداف ۷- شهید قاسم آفریدون اهداف مرتبط با خدا
۱۴	در زمانی که دشمن خون‌خوار خاک ما را اشغال کرده و اسلام و نوامیس آن در خطر است، چطور من می‌توانم این ذلت را قبول کنم و زنده بگردم تا دشمن هر کاری می‌خواهد بکند.	اهداف/اهداف ۲۳- شهید عزیز دبستان اهداف مرتبط با خدا
۱۵	در این برهه از زمان که بوق تبلیغاتی مشرکان شرق و غرب	اهداف/اهداف ۱- شهید

از هر طرف به خاطر این انقلاب و اسلام عزیز به پا خواسته است و افراد بی‌گناه و مظلوم به خاک و خون کشیده می‌شوند حال ما باید چه وظیفه‌ای داشته باشیم.	واسطه‌ای / اهداف اهداف اهداف مرتبط با خدا	محمدحسین پذیرش
۱۶ خدا را شکر می‌کنم که در لشکر حزب‌الله این اردوی امام حسین (ع) و این ره روان حق حقیقت که هدفشان فقط پیاده کردن احکام اسلامی بوده و پیمودن طریق حق و خط سرخ تشیع می‌باشد، شرکت دارم.	اهداف / اهداف اهداف / اهداف اهداف مرتبط با خدا	۴- شهید قمصور باقری (باب).
۱۷ آن‌کس که تو را شناخت جان را چه کند فرزند و عیال و جانمان را چه کند.	اهداف / اهداف اهداف / اهداف اهداف مرتبط با خدا	۱۸- شهید ناصر ارغنده
۱۸ ما به فرمایش امام که فرمودند «تا بانک لا اله الا الله محمد رسول‌الله در جهان طنین افکند مبارزه هست» برای شکست دشمن، مبارزه می‌کنیم و به پیش می‌رویم تا حق پایمال نشود.	اهداف / اهداف اهداف / اهداف اهداف مرتبط با خدا	۳- شهید حجت‌الله بهروزی
۱۹ وصیتی دارم به خواهران عزیز که حجاب‌تان را حفظ کنید و چون حفظ حجاب شما، پاسداری از خون شهیدان می‌باشد.	اهداف / اهداف اهداف / اهداف اهداف مرتبط با خدا	۱۷- شهید سید سیف‌الله تربالی
۲۰ مرغ باغ ملکوتم نایم از عالم خاک چند روزی قفسی ساخته‌ام بهر تنم.	اهداف / اهداف اهداف / اهداف اهداف مرتبط با خدا	۲۱- شهید نصیب‌الله ره‌انجام

	اهداف تربیتی مرتبط با خود	
۲۱	ای خدای بزرگ من این راه را انتخاب کردم و آزادانه آن را پذیرفتم و اجباری در کار نبوده، خدایا تو از ما بپذیر. خدایا من که به اسلام خدمتی نکردم و به سوی جبهه‌ها حرکت می‌کنم تا شاید خون من باعث خدمتی به اسلام گردد.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با خود
۲۲	در دوری از کوی حسین (ع) این جمله را آموختم از بس که گفتم یا حسین (ع) آتش گرفتم سوختم.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با خود
۲۳	بار خدایا... می‌خواهم که شهادت من همراه با چنین مشخصاتی باشد که عبارت‌اند از: ۱. سرم از تنم جدا شود تا در قیامت نزد امام حسین (ع) و مادرش فاطمه (س) سربلند باشم؛ ۲. دودستم از بدنم جدا شود تا باز هم نزد فاطمه (س) و حضرت ابوالفضل‌العباس سرافراز باشم؛ ۳. تشنه‌لب از این دنیا به‌سوی تو رحلت نمایم تا نزد علی‌اکبر سرافراز باشم؛ ۴. طوری مرا به شهادت برسانند که هیچ‌کس در دنیا از من ناراحت نباشد.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با خود
۲۴	با حالات پریشانی، کوچکی و شرمندگی از درگاه خداوند خواهانم که مرا بیمارزد و از این دنیا ببرد؛ زیرا کیسه‌ام خالی است و توشه‌ام ناچیز و منزل بسی دور دراز است.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با خود
۲۵	هدف من از جبهه رفتن، جنگیدن در راه خدا و دفاع کردن در برابر دشمنان و نگهداری از ناموسم، آبرو و حیثیت کشور می‌باشد.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با خود

۲۶	امروز که اسلام در خطر است و حقیقت و شرف ما در خطر می‌باشد واجب است که دفاع نماییم. بر همه واجب کفایی است که به جبهه بروند و دفاع نمایند.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با خود	۲- شهید علی فتح رفتاری
۲۷	آیا جز دفاع، جهاد، مقابله و سرنگونی کفر راه دیگری وجود دارد؟ البته که خیر؟ زیرا که نمای تمام جریانات بر ما روشن است که باید برخیزیم و از حق مسلم خویش دفاع کنیم.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با خود	۱- شهید محمدحسین پذیرش
۲۸	من سرباز احتیاط... به خود می‌بینم که مرا دریایی و جایی در اسکان خود به من دهی.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با خود	۲۳- شهید عزیز دبستان
۲۹	خاموش نشستن چنین ملتی در مقابل این جنایات و در خطر بودن مکتب اسلام گناه محسوب می‌شود و باید در سرای جاوید جوابگو باشیم.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با خود	۱- شهید محمدحسین پذیرش
۳۰	ای دوستان و آشنایان و ای رفیقان و همکلاسان، اگر بنده حقیر شما را ناراحت کردم، مرا ببخشید.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با دیگران	۱۳- شهید غلام اندخس
۳۱	چندکلمه‌ای به پدر، مادر، خواهران و برادران و دوستان، آشنایان، اقوام و خویشاوندانم و... خدایا میدانید که از پدر و مادر مهربانم خجالت می‌کشم چیزی در این خصوص بنویسم؛ زیرا که در مقابل زحمات شما در تمامی اوقات شرمندهام.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با دیگران	۱- شهید محمدحسین پذیرش

۳۲	تا زمانی که جامعه به ریسمان الهی چنگ زند که ریسمان الهی وحدت می‌باشد، این جامعه در صراط مستقیم است.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با دیگران	۶- شهید شیخ خیرالله پرواز
۳۳	وصیتی دارم به مادر، برادرانم، خواهرانم و دیگر برادران و خواهران و وابستگان و آنهایی که در زمان تحصیلی دست بر من دراز کردند.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با دیگران	۲۱- شهید نصیب‌الله ره‌انجام
۳۴	چندکلمه‌ای با عشایر... عزیزان شما را مسئولان مملکتی گویند و پشتوانه انقلاب، شما عشایرید و از هرگونه تفرقه و جناح‌بندی و گروه‌گرایی و جدایی بپرهیزید و شرعاً و خدایی تا آنجایی که توان دارید در جهت پیشرفت اسلام و کمک به آن... از نظر جانی و مالی دریغ نورزید.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با دیگران	۱- شهید محمدحسین پذیرش
۳۵	از شما می‌خواهم مراسم باشکوه دعا و سینه‌زنی را هر شب‌های مخصوص بخوانید و مرا یاد کنید، از همه دوستان و آشنایان و اهالی ساکن روستاهای... خانه‌های اطراف... و دیگر برادران... خداحافظی می‌کنم و آن‌ها را به خدای بزرگ می‌سپارم.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با دیگران	۲۱- شهید نصیب‌الله ره‌انجام
۳۶	پدر و مادرم، خواهران و برادرانم، عموها و دایی‌هایم، پیش از سخن گفتن از شما حلالیت می‌طلبم، مرا ببخشید و حلال کنید.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/ اهداف تربیتی مرتبط با دیگران	۱۸- شهید ناصر ارغنده
۳۷	وصیتم به خانواده‌ام این است که مرا حلال نمایند. وصیتم	اهداف/اهداف	۲- شهید علی فتح

رفتاری	اهداف / واسطه‌ای / اهداف تربیتی مرتبط با دیگران	به برادران عزیزم... این است که مرا حلال نمایند... از آن‌ها می‌خواهم که همیشه با مردم نیکی کنند و به کسی آزار نرسانند و متحد باشند و گول دشمنان را نخورند.	
۴- شهید قمصور باقری (باب)	اهداف / اهداف / واسطه‌ای / اهداف تربیتی مرتبط با دیگران	خدمت خانواده عزیزم به‌خصوص مردم مسلمان دیشموک عرض کنم به‌عنوان یک برادر کوچک از شما تقاضا می‌کنم که وحدت برادری اسلامی را حفظ کنید و همیشه اوقات مطیع مقررات و قوانین اسلامی و در خط ولایت فقیه... باشید.	۳۸
۷- شهید قاسم آفریدون	اهداف / اهداف / واسطه‌ای / اهداف تربیتی مرتبط با دیگران	پیام من به دوستانم این است که برادر ایمانی خودت را دوست بدار، اما حق را عزیزتر.	۳۹
۲- شهید علی فتح رفتاری	اهداف / اهداف / واسطه‌ای / اهداف تربیتی مرتبط با دیگران	از خواهرانم... می‌خواهم که مرا حلال کنند و ناراحت نباشند و استقامت داشته باشند و زینب گونه زندگی نمایند... از دایه‌های پدرم... می‌خواهم که مرا حلال کنند و به مردم نیکی کنند... و از برادرانم... می‌خواهم که مرا ببخشند... و در آخر از دوستان... و دیگر برادرانم می‌خواهم که اگر از بنده ناراحت شدند مرا ببخشند، حلال نمایند.	۴۰
۶- شهید شیخ خیرالله پرواز	اهداف / اهداف / واسطه‌ای / اهداف تربیتی مرتبط با دیگران	رمز موفقیت یک روحانی چند چیز است: ۱. جهد و کوشش و زحمت کشیدن و مشکل دیدن؛ ۲. قرآن زیاد خواندن که قرآن سراسرش ذکر است... اول خودتان را ارشاد و تبلیغ کنید بعد بپردازید به دیگران... درس قرآن خواندن و حفظ کردن شرط دیگری می‌خواهد و آن تقوی با تمام ابعادش است.	۴۱

۴۲	خدمت برادران عزیزم،... جناب آقایان... سلام عرض می شود. صلاح و سلامتی شماها را با اهل خانواده از درگاه خداوند، ایزد مبارک، خواهان و خواستارم. امیدوارم که هیچ گونه ناراحتی و نگرانی در آن چهره پرمحبت شماها رخ ندهد، امیدوارم که ... زیر پرچم ولی عصر و نایب برحقش امام خمینی، بوده باشند.	اهداف/اهداف واسطه‌ای/اهداف تربیتی مرتبط با دیگران	۱۶- شهید سید عیدی آسی
----	---	---	-----------------------

جدول شماره (۴): زیر مقوله‌های اهداف تربیتی

زیر مقوله	فراوانی	درصد
اهداف غایی	۸	۱۹/۰۴
اهداف واسطه‌ای مرتبط با خدا	۱۱	۲۶/۱۹
اهداف واسطه‌ای مرتبط با خود	۱۰	۲۳/۸۰
اهداف واسطه‌ای مرتبط با دیگران	۱۳	۳۰/۹۵
کل	۴۲	۱۰۰

از جدول فوق برمی‌آید همان‌طور که انتظار می‌رفت اکثر قریب به اتفاق آموزه‌های تربیتی ذیل مقوله اهداف تربیتی به اهداف واسطه‌ای (مرتبط با خدا، خود و دیگران) اختصاص دارد. از جدول فوق برمی‌آید که اکثریت آموزه‌های تربیتی شهدا یعنی ۸۰/۹۵ درصد به اهداف واسطه‌ای یعنی اهداف واسطه‌ای مرتبط با خدا ۲۶/۱۹ درصد، اهداف واسطه‌ای مرتبط با خود ۲۳/۸۰ درصد و اهداف واسطه‌ای مرتبط با دیگران ۳۰/۹۵ درصد و ۱۹/۰۴ درصد به اهداف غایی اختصاص دارد. درمجموع با توجه به محتوای وصیت‌نامه شهدا که در بالا ذکر شد، می‌توان گفت که شهدای دیشموک به میزان زیادی به اهداف تربیتی غایی توجه کرده‌اند. در مورد اهداف واسطه‌ای نیز به اهداف تربیتی واسطه‌ای مربوط خدا و خود به‌طور کامل و مفصل پرداخته‌اند. در مورد اهداف واسطه‌ای مربوط به دیگران به آموزه‌های مربوط به حوزه اجتماعی و سیاسی توجه مناسبی داشته‌اند.

۲- اصول تربیتی: وصیت‌نامه شهدای دفاع مقدس بخش دیشموک حاوی چه آموزه‌های

تربیتی از نوع اصول هستند؟

جدول شماره (۵): آموزه‌های تربیتی حاوی اصول تربیتی

ردیف	گزاره	آموزه	وصیت‌نامه شهید
۱	بستگان من بدانند که با ریختن خون من و امثال من اسلام آبیاری می‌گردد و نسل کفر و جهل نابود می‌شود پس بدانند ما مرده نیستیم چون اگر مرده بودیم نتیجه‌ای عاید این بوم و برزن نبود.	اصول/اصل تذکر	۲۳- شهید عزیز دبستان
۲	معبودتان الله، پیامتان کلام‌الله، رهبرتان روح‌الله باشد تا به پیروزی برسید.	اصول/اصل تذکر	۱۸- شهید ناصر ارغنده
۳	مادرم بر نعش من شیون مکن ناله در هر کوی هر برزن مکن نذر لیلا کن وجود خویش را آتش افکن تاروپود خویش را.	اصول/اصل تذکر	۸- شهید محمدزمان تاراج
۴	ما ارتش اسلام هستیم، نباید به خود قبول کنیم که اسلام و آزادی را از ما سلب نمایند. امروز که کشورهای استعمارگر و استثمارگر خصوصاً بلوک شرق و غرب منافع خود را در خاورمیانه می‌بینند از هر نظر سعی می‌کنند که به اسلام و انقلاب اسلامی ایران ضربه بزنند.	اصول/اصل تذکر	۲- شهید علی فتح رفتاری
۵	مبادا برایم گریه نمایید... بلکه توقع دارم برایم مجالس عروسی برپا نمایید و به پدر بزرگوام تبریک بگوید و هیچ‌گاه جامه سیاه بر تن نکنید که خلاف مکتب و آئین شهید می‌باشد.	اصول/اصل تذکر	۴- شهید قمعصور باقری (باب)
۶	برادران عزیزم شما حرف پدر و مادرتان را گوش کنید. گوش به فرمان آن‌ها باشید و در همه کارهایتان فقط الله را زیر لب ذکر کنید تا موفق شوید و هدفتان الله باشد و مسیرتان الی الله باشد. نمازهای پنج‌گانه خود را بخوانید.	اصول/اصل تذکر	۱۳- شهید غلام اندخس

۷	ای امت مسلمان به شما توصیه می‌کنم نه تنها خط شما، خط امام خمینی... است، شما بدانید که اصیل‌ترین خط اسلامی، خط امام است.	اصول/اصل تذکر	۷- شهید قاسم آفریدون
۸	این انقلاب را با تمام وجود حافظ باشید و بکوشید برای تداوم انقلاب اسلامی ایران گامی بردارید. به این انقلاب نق نزنید... قدر این حکومت الهی را بدانید. قدر نعمت‌های آن را بدانید.	اصول/اصل تذکر	۶- شهید شیخ خیرالله پرواز
۹	در جامعه‌ای که هستی باید احساس مسئولیت بکنید و کارهایی انجام دهید که برای جامعه اسلامی مفید باشد. همیشه هدف‌تان الله، کتاب‌تان کلام‌الله، مسیرتان الی الله، رهبرتان روح‌الله، سپاهتان جندالله باشد و روحانیت را محترم بشمرید و این کارها را انجام دهید حتمی پیروز می‌شوید.	اصول/اصل تذکر	۱۳- شهید غلام اندخس
۱۰	ای برادران و خواهران کوچک‌ترین غفلتی به خود راه ندهید و امام عزیز را تنها نگذارید و قدر منزلت این پدیده جدید قرن را باید شناخت.	اصول/اصل تذکر	۱- شهید محمدحسین پذیرش
۱۱	بکوشید به فرهنگ اسلام خوب آشنا شوید و به کار بگیرید. هیچ نعمتی بالاتر از وحدت نیست و هیچ نعمتی و بلایی از تفرقه و اختلاف بدتر نیست.	اصول/اصل تذکر	۶- شهید شیخ خیرالله پرواز
۱۲	و اما ای آن‌هایی که به من کمک کرده‌اید، بدانید اگر خداوند قطره خون ناقابل را بخشید، دعای شما را در بهشت برین و ادعای شرف شما را خواهم کرد، از شما فرهنگیان تقاضا دارم که بهتر بکوشید و عملتان برای خدا باشد... شما مواظب که مبادا فریب هوس‌های شیطانی را بخورید و دچار اشتباهی شوید.	اصول/اصل تذکر	۲۱- شهید نصیب‌الله ره‌انجام
۱۳	وصیت خویش را در این ورق گنج‌نیده و امیدوارم که تذکری باشد به افرادی که هنوز خودشان را درک نکرده‌اند و	اصول/اصل تذکر	۶- شهید شیخ خیرالله پرواز

		ارزش یک انسان را نفهمیده‌اند و راه نجات خود را پیدا نکرده‌اند؛ چون قابلیت نداشته‌اند و یا انتخاب نکرده‌اند.	
۱۴	اصول/اصل اصلاح شرایط	از نظر شرعی وظیفه‌ای جز این ندارم که در راه او برای اسلام تا حد خون دریغ ننمایم.	۲۳- شهید عزیز دبستان
۱۵	اصول/اصل اصلاح شرایط	سخنی چند با خدمتگزاران جمهوری اسلامی: خدا نکند که پست‌ها پستمان کند... این را همیشه بدانید که جمهوری اسلامی افراد خودخواه و سلطه‌گر... را محتاج نیست... به‌موقع رفتن و به‌موقع برگشتن وظیفه است... دیر رفتن و زود برگشتن خیانت... زود رفتن و دیر برگشتن ایثار.	۱۸- شهید ناصر ارغنده
۱۶	اصول/اصل اصلاح شرایط	پدر جان... مرا در آن جاهای دور بزرگ کردید و توانستید مرا به مدرسه فرستید تا شاید بتوانم کاری انجام بدهم و برای کشورم و مملکت‌م مفید باشم، آلا ن نتوانسته‌ام، پدر مرا ببخشید از این‌که به‌پای من زحمت کشیده‌اید.	۱۳- شهید غلام اندخس
۱۷	اصول/اصل اصلاح شرایط	و اما می‌خواهم که شما ارزش انسان را پایین نیاورید و آزادی انسان را سلب نکنید و به بین‌الملل اخطار می‌کنم که تو دیگر بین‌الملل نیستی... چون شما تاکنون هیچ‌چیزی انجام ندادید و اجازه شما با پرزیدنت دکوئیار و دیگر سران عرب است، اگر ان‌شاءالله کربلا فتح شد درد شما را درمان می‌کنیم.	۲۱- شهید نصیب‌الله ره‌انجام
۱۸	اصول/اصل فضل	وظیفه را چنین می‌پندارم که باید چندکلمه‌ای بنگارم تا آیندگان به سیر تکاملی واقعی دست یابند. خورشید که از این آسمان لا متناهی سر بیرون آورد مرا در خاک و خونی از ایمان در یابد آن‌وقت که ببینند بندگان خدا چه سان در راه او و برای او پرتو فشانی می‌کنند و با ندای الله‌اکبر به سراغ فتح و پیروزی می‌روند.	۲۳- شهید عزیز دبستان
۱۹	اصول/اصل	خوشبخت کسی است که در دل از مال دنیا بریده و به معبود	۱۸- شهید ناصر

ارغنده	فضل	خویش که همان خدای یگانه است، پیوندد و نیز در راه او به درجه رفیع شهادت نائل آیند.	
۲- شهید علی فتح رفتاری و ۱۳- شهید غلام اندخس	اصول/اصل فضل	«وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ»؛ البته نپندارید که شهیدان راه خدا مرده‌اند، بلکه زنده‌اند (به حیات ابدی و) در نزد خدا منتعم خواهند بود.	۲۰
۲۱- شهید نصیب‌الله ره‌انجام	اصول/اصل تعقل	اگر باشد قرار آخر بمیرم نمی‌خواهم که در بستر بمیرم.	۲۱
۷- شهید قاسم آفریدون	اصول/اصل تعقل	هر کس تو را شناخت غم از جان و سر نداشت سر داد و سر زپای تو یک لحظه بر نداشت.	۲۲
۱۰- شهید علی داد پار	اصول/اصل تعقل	چو بوی رحمت یار از فراز ما گذرد شویم زنده که جان از کنار ما گذرد.	۲۳
۵- شهید قمصور افروغ	اصول/اصل تعقل	ز موج فتنه چه باک است و دامن اهریمن خداست همراه این ناخدای صخره شکن.	۲۴
۱- شهید محمدحسین پذیرش	اصول/اصل تعقل	آخرت خویش را باید آباد ساخت که دنیا بی‌ارزش است، فکر و اندیشه خود را آماده کنید و به اهتزاز درآوردن پرچم اسلام در سراسر گیتی از اهداف اصلی شما باشد و تنها به کربلا و قدس تکیه نشود. وحدت و همبستگی و صبر و بردباری را حفظ نمایید که فتح و ظفر از اینجا سرچشمه می‌گیرد.	۲۵
۷- شهید قاسم آفریدون	اصول/اصل تعقل	انسان که دارای این نشانه است، زنده است؛ زیرا هدف دارد، هدفش الله است. زندگی خوردن و خوابیدن نیست.	۲۶

جدول شماره (۶): زیر مقوله‌های اصول تربیتی

زیر مقوله	فراوانی	درصد
تذکر	۱۳	۵۰٪

اصلاح شرایط	۴	۱۵/۳۸
فضل	۳	۱۱/۵۳
تعقل	۶	۲۳/۰۷
کل	۲۶	۱۰۰

با کندوکاو در وصیت‌نامه شهدای دیشموک مشاهده می‌شود آنان اصول آموزشی و تربیتی را در وصایای خود مورد توجه قرار داده‌اند. از جدول فوق برمی‌آید بیشترین اصول تربیتی مندرج در وصیت‌نامه شهدا مربوط به اصل تذکر با ۵۰ درصد می‌باشد. در مرتبه دوم اصل تعقل با ۲۳/۰۷ درصد در مرتبه سوم اصل اصلاح شرایط با ۱۵/۳۸ درصد، در مرتبه چهارم اصل فضل با ۱۱/۵۳ درصد قرار دارد؛ بنابراین در مورد اصول تربیتی در وصیت‌نامه شهدای دیشموک، بیشتر به اصول تذکر، تعقل، اصلاح شرایط و فضل توجه کرده‌اند و از این میان بیشتر از همه با فاصله زیادی با دیگر اصول، اصل تذکر وجود دارد.

۳- روش‌های تربیتی: وصیت‌نامه شهدای دفاع مقدس بخش دیشموک حاوی چه آموزه‌های

تربیتی از نوع روش‌ها هستند؟

جدول شماره (۷): آموزه‌های تربیتی حاوی روش‌های تربیتی

ردیف	گزاره	آموزه	وصیت‌نامه شهید
۱	این انقلاب پر مقصد را به رهبری این امام بزرگوار حفظ نموده و زمینه حکومت مهدی صاحب‌الزمان (عج) را مهیا کرد... باید از خداوند بزرگ خواست که لیاقت شرکت در این امر خطیر و پرارزش را به تمامی بندگان در راهش عطا فرماید تا بتوانند ادامه تکلیف نمایند.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۱- شهید محمدحسین پذیرش
۲	امام را تنها نگذارید و جبهه‌ها را فراموش نکنید و سنگرها را خالی نگذارید. دانش آموزان و دانشجویان	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۱۸- شهید ناصر ارغنده

		عزیز تنها وصیت من به شما عزیزان این است که سنگرها را خالی نگذارید. مسجدها را فراموش نکنید.	
۳	پدر و مادر عزیزم، امید است که شهادت من برای شما سنگینی نکند و بتوانید به زندگی ساده‌ای که دارید، ادامه دهید که خداوند در صف محشر به شماها پاداش خواهد داد.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۲۰- شهید محمد عنبری
۴	از روحانیت که اصل و ریشه این انقلاب بوده‌اند، حمایت نمایید.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۱۴- شهید بیت‌الله آبدام
۵	وصیت من به برادرانم این است که چون درختی در کنار جویبار باشند تا همه از میوه آن‌ها لذت ببرند.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۳- شهید حجت‌الله بهروزی
۶	وصیتی دارم به ملت ایران که تا آخرین نفس با استکبار جهانی مبارزه کنند و از منافقین دوری نموده و پیرو خط اصیل امام باشید.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۵- شهید قمصور افروغ
۷	وصیت من به دوستان و آشنایان این است که جنگ را فراموش نکنند و مساجد را خالی نگذارید... متحد باشید. همیشه متوجه دشمنان اسلام من جمله منافقین کوردل و از خدا بی‌خبر باشید.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۲- شهید علی فتح رفتاری
۸	پدر و مادر... برای من گریه نکنید، لباس سیاه نپوشید، شب‌های جمعه بر قبر من دعای کمیل برگزار کنید... جان و مالتان را فدای اسلام کنید... همیشه در نماز جماعت‌ها شرکت کنید... رشد فکری و تربیت صحیح بچه‌ها را نسبت به اسلام بالا بیاورید.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۱۸- شهید ناصر ارغنده
۹	مادر شما نباید ناراحت شوید... همیشه افتخار بکنید که فرزندان را در راه فی سبیل الله دادید... مرا حلال	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۱۳- شهید غلام اندخس

		کنید... در سوگ من گریه و زاری نکنید و ناراحت نباشید و لباس سیاه هم نپوشید.	
۱۰	بر شما باد که قرآن را خوب بخوانید؛ زیرا قرآن کتاب عشق است و کتاب زندگی... از هر کتابی بیشتر قرآن بخوانید چون کلام مسلم حقیقی است و معلمی است که همه را درس می‌دهد. هر چه از قرآن فاصله بگیرید همان‌قدر به‌سوی ظلمت حرکت می‌کنید. جدا شدن از قرآن همان و سقوط همان.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۶- شهید شیخ خیرالله پرواز
۱۱	من این چند کلمه را برای بستگان خود نوشتم و می‌نویسم که در نبود من هیچ غصه و غمی به دل راه ندهید و به مادرم نصیحت می‌کنم که برای من هیچ ناراحت نشود چون مرگ با عزت بهتر از زندگی با ذلت.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۲۳- شهید عزیز دبستان
۱۲	محافل، مجالس و مسجدها باید در تمامی اوقات گرم نگه‌داشته شوند؛ زیرا پیروزی ما از مسجدها بوده و همان‌طوری که امام فرمودند: در صحنه بودن برای حفظ آبرو و حیثیت اسلام و خون شهیدان از واجبات شرعی و عقلی شما است.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۱- شهید محمدحسین پذیرش
۱۳	...عزیز درس بخوان که محصل حافظ سنگر تویی، سنگر انواع دارد، سنگر مدرسه و سنگر جبهه، من در سنگر جبهه بودم و شما در سنگر مدرسه، من کارم را به پایان رساندم و شما هم کار خود را به نتیجه برسانید.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۲۱- شهید نصیب‌الله ره‌انجام
۱۴	به پدر و مادرم پیام که اولین شب، شادی کنند، مبادا گریه کنند، بگذار روحم آرام باشد. به خانمم وصیت می‌کنم که تو قول دادی زینب گونه زندگی کنی مبادا	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۷- شهید قاسم آفریدون

		عهدشکنی کنی که مورد مواخذه قرارگیری.	
۱۵	مادرم، برادرانم و خواهرانم از شما توقع زیاد دارم و از مادر مهربان و زحمت‌کشم زیاد معذرت و آمرزش می‌خواهم که گریه نکند، گریه را بگذارد برای روزی که خدای ناکرده امام ملت و یا اسلام در خطر باشد و خود را ناراحت نکنید و گریه را برای مصیبت حضرت امام حسین (ع) بگذارید.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۲۱- شهید نصیب‌الله ره‌انجام
۱۶	از شما عزیزان می‌خواهم همیشه دعای فرج امام زمان (عج) را بخوانید و از صمیم قلب بخواهید که هرچه سریع‌تر آقا امام زمان (عج) بیاید و از دعا برای سلامتی امام بزرگوار کوتاهی نشود.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۱- شهید محمدحسین پذیرش
۱۷	سخنی با خدمتگزاران: این را بدانید که نسبت به جمهوری اسلامی بی‌خیال نباشید و مواظب باشید که اخلاق و رفتار شما از یک کشاورز که آگاهی وی نسبت به مسائل اسلامی کمتر است، باید بهتر باشد.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۱۸- شهید ناصر ارغنده
۱۸	امیدوارم که من در این راه کشته بشوم؛ گرچه سعادت ندارم. در مرگ من باید خوش‌حال باشید و از پوشیدن هرگونه لباس سیاه جدا خودداری شود. از خواهرانم می‌خواهم که در تمامی اوقات به پدر و مادرمان سرکشی کنند. از برادران هم‌رزم و هم‌سنگرم می‌خواهم در هر نقطه‌ای که هستید این راه مقدس و عزیز شهدا را ادامه دهید.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۱- شهید محمدحسین پذیرش
۱۹	وصیتی دارم به جوانان روی زمین و می‌دانم که شهدا وصایای زیادی کرده‌اند و ابرقدرت‌ها هیچ توجهی نکرده‌اند ولی می‌خواهم که شاید من به‌عنوان آخرین شهید و یا اولین به آن‌ها توصیه آخر را بکنم.	روش‌ها/روش موعظه حسنه	۲۱- شهید نصیب‌الله ره‌انجام

۲۰	گر مرد رهی میان خون باید رفت از پای فتاده سرنگون باید رفت. در اینجاست که جان بدون مکتب و بدون امن، آرامش و رعایت نشدن حق و عدالت دیگر ارزش ندارد و باید در صحنه کارزار، جانبازی، ایثار و شهادت‌طلبی ارزش و معنی پیدا کند.	روش‌ها/روش انذار	۱- شهید محمدحسین پذیرش
۲۱	ای مردم، قرآن را بخوانید تا در دو جهان سربلند باشید.	روش‌ها/روش انذار	۲۰- شهید محمد عنبری
۲۲	ای نوجوانان رشید و جنگجوی ایرانی، چرا خوابیده و دست روس دست گذاشته‌اید و کناره‌گیری را مقدم بر جبهه می‌دانید؟ چرا می‌گذارید اسلحه من و امثال من در انبارها پوسیده شود؟ مگر نمی‌دانید که برای چه آفریده شده‌اید؟	روش‌ها/روش انذار	۱۴- شهید بیت‌الله آبادام
۲۳	این جملات که بعداً می‌خوانید کسی قبول می‌کند و به دل او می‌چسبد که دو چیز در او نباشد: ۱- غرض، ۲- مرض. چون غرض بیاید انسان کور می‌شود و چون مرض بیاید قرآن هم او را شفا نمی دهد.	روش‌ها/روش انذار	۶- شهید شیخ خیرالله پرواز
۲۴	در زمانی که دشمن خون‌خوار خاک ما را اشغال کرده و اسلام و نوامیس آن در خطر است، چطور من می‌توانم این ذلت را قبول کنم و زنده بگردم تا دشمن هر کاری می‌خواهد بکند.	روش‌ها/ اسوه سازی	۲۳- شهید عزیز دبستان
۲۵	از خواهران عزیزم می‌خواهم که زینب گونه برای اسلام بکوشند و در برابر مشکلات ایستادگی کنند و حجاب اسلامی را رعایت کنند... خواهم با حجاب پاسدار خون شهیدان باش.	روش‌ها/ اسوه سازی	۱۸- شهید ناصر ارغنده

۲۶	از پدرم می‌خواهم که برادرانم را چنان تربیت کند که الگو باشند و از برادرانم... می‌خواهم که پسران و دخترانشان را تربیت اسلامی دهند که آن‌ها حزب‌اللهی بار آیند.	روش‌ها/ اسوه سازی	۲- شهید علی فتح رفتاری
۲۷	خدا را سپاس می‌گویم که چنانچه در زمان جهاد سرور شهیدان شرکت نداشته‌ام ولی حالا خود را در این اردوی اسلامی می‌بینم. از آنجاکه شرکت در این جنگ به گفته امام عزیزمان خمینی اهریمن شکن بر ما واجب است.	روش‌ها/ اسوه سازی	۴- شهید قمصور باقری (باب)
۲۸	به خانمم وصیت می‌کنم که تو قول دادی زینب گونه زندگی کنی مبدا عهدشکنی کنی که مورد مواخذه قرارگیری.	روش‌ها/ اسوه سازی	۷- شهید قاسم آفریدون
۲۹	من از تمامی برادران و خواهران و هر آن‌کس که مرا می‌شناسد خواهش دارم که اگر به هر نحوی من ایشان را ناراحت کردم مرا مورد عفو و بخشش قرار دهند زیرا بخشش و بزرگواری از بزرگان است.	روش‌ها/ اسوه سازی	۱- شهید محمدحسین پذیرش
۳۰	موقعی که به شهادت رسیدم مانند ابوالفضل و حسین (ع) که در صحرای کربلا جنگیدند من هم دوست دارم با لباس خونین و پیکر عریان و بی‌سر و لباس گلگون‌کفن به شهادت برسم... دوست دارم که مانند حسین (ع) به شهادت برسم.	روش‌ها/ اسوه سازی	۱۳- شهید غلام اندخس
۳۱	و مادرم امیدوارم که در تشییع‌جنازه من با حجابی چون فاطمه زهرا (س) و با ندای ملکوتی من را حلال کنید.	روش‌ها/ اسوه سازی	۲۱- شهید نصیب‌الله ره‌انجام
۳۲	ای خواهران و برادران عزیز، شهدا بر آن شده‌اند که دین خود را به اسلام و قرآن ادا نمایند و بار سنگین	روش‌ها/ اسوه سازی	۱- شهید محمدحسین

پذیرش		مسئولیت این جریان را بر گردن این نسل و نسل‌های آینده بگذاریم. امیدوارم این راه پرارزش و انسان‌ساز در تمامی اوقات تا برقراری حکومت قسط و عدل در تمام دنیا حتی برای یک لحظه بدون مسافر نگردد و هرگونه جانبازی را پیشه سازید.
۲۳- شهید عزیز دبستان	روش‌ها/عبرت‌آموزی	آن‌ها که شهید شدند با خون خود گامی بزرگ و مسئولیتی بس دشوار برای ما آیندگان به‌جا گذاشته‌اند که باید دنبال‌رو دین آن‌ها را انجام دهیم.
۱۸- شهید ناصر ارغنده	روش‌ها/عبرت‌آموزی	برادران، دوستان، مسلمانان و هم‌وطنان: وقتی صحنه‌های عبرت‌آموزی می‌بینیم و یا می‌شنویم ما نیز به حسرت و تأسف دچار می‌شویم، از بسیاری از کرده‌ها پشیمان می‌شویم... پس به فکر خویش باشید تا به جنین فکرها و آینده‌ای دچار نشوید.
۶- شهید شیخ خیرالله پرواز	روش‌ها/عبرت‌آموزی	در مسائل معنوی و روحانی انسان باید به از خود بهتر نگاه کند و در مسائل مادی و دین باید به افرادی که فقیرند نگاه کند والا امنیت پیدا نخواهد کرد و این یک واقعیت است.
۲۱- شهید نصیب‌الله ره‌انجام	روش‌ها/عبرت‌آموزی	خواهرم که باسواد است، از او می‌خواهم که گریه نکند و از وی زیاد توقع دارم، گامی که من برداشتم، گامی است فی سبیل الله و آگاهانه قدم برداشته‌ام و اما زینب در کربلا چه کار کرد و با چه کارهایی یزیدیان را محکوم و خجالت‌زده کرد.

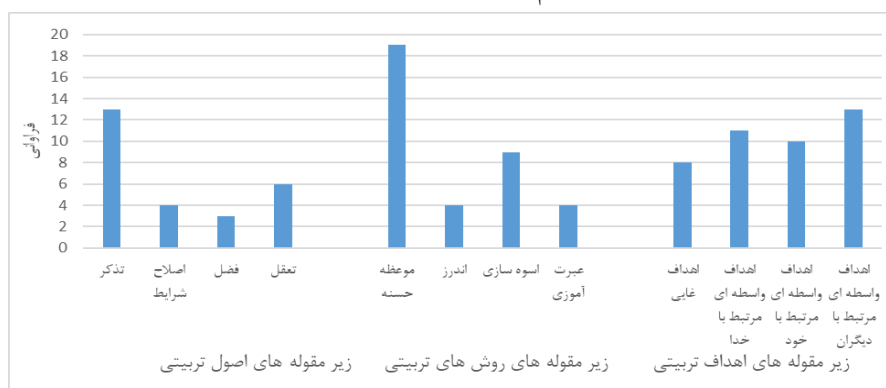
جدول شماره (۸): زیر مقوله‌های روش‌های تربیتی

زیر مقوله	فراوانی	درصد
موعظه حسنه	۱۹	۵۲/۷۷

۱۱/۱۱	۴	اندرز
۲۵٪	۹	اسوه سازی
۱۱/۱۱	۴	عبرت آموزی
۱۰۰	۳۶	کل

از جدول فوق برمی آید که بیشترین روش تربیتی مورداستفاده شهدای دیشموک در وصیت نامه ها با ۵۲/۷۷ درصد به روش تربیتی موعظه حسنه اختصاص دارد. در مرتبه دوم اسوه سازی با ۲۵ درصد و در مرتبه های بعدی روش های اندرز و عبرت آموزی هرکدام با ۱۱/۱۱ درصد قرار دارند.

در مجموع فراوانی زیرمقوله های اهداف، اصول و روش های آموزه های تربیتی شهدای دفاع مقدس بخش دیشموک به قرار زیر ترسیم می شود.

نمودار شماره (۱): فراوانی زیرمقوله های اهداف، اصول و روش های آموزه های تربیتی

نتیجه گیری

شهدای بخش دیشموک در وصیت نامه های خود به هدف های تربیتی نیز پرداخته اند؛ اهداف تربیتی مورداشاره در وصیت نامه شهدا به غایی و واسطه ای تقسیم می شوند. اهداف غایی عبارت اند از خداوند، عبودیت، قرب و رضوان الهی که همه این ها به معنی سعادت هستند. از این میان غایی ترین هدف تربیتی خداست. از دیگر اهداف غایی عبودیت و رسیدن به قرب الهی می باشند. طبق وصیت نامه شهدا اهداف واسطه ای قابل تقسیم به اهداف تربیتی مرتبط با خدا، مرتبط با خود و

مرتبط با دیگران هستند. اهداف واسطه‌ای مرتبط با خدا عبارت‌اند از تقوی، عبادت، سپاسگزاری از خداوند، مسئولیت‌پذیری، حفظ اسلام، اخلاص و تواضع و تسلیم در مقابل خدا و جلب رضایت خدا. اهداف تربیتی مرتبط با خود عبارت‌اند از پرورش تعقل، فراگیری علم و دانش، تعالی اندیشه، خودشناسی، گرایش به جاودانگی و گرایش به دفاع و جهاد. اهداف تربیتی مرتبط با دیگران در چهار مقوله ارتباطات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی قرار می‌گیرند. اهداف ارتباطات اجتماعی شامل سه زیر مقوله می‌شود که عبارت‌اند از تربیت افرادی که پیامبر، ائمه و ولی‌فقیه را تکریم کنند. تربیت فرزندان که عظمت حق والدین را بشناسند به آن‌ها احترام بگذارند و بابت نقش والدین در زندگی خود قدردان آن‌ها بوده و از آن‌ها سپاسگزار باشند، تربیت شهروندانی که قدردان زحمات مردم و نقش آن‌ها در اداره جامعه اسلامی و عبور کشور از تنگناها باشند. اهداف ارتباطات سیاسی شامل تربیت شهروندانی که برای تشکیل حکومت اسلامی تلاش کنند، حافظ عزت و استقلال جامعه باشند، از حوادث تاریخی درس عبرت آموخته و با امر به معروف و نهی از منکر و دفاع از مرزهای سرزمینی به تداوم حکومت و جامعه اسلامی کمک کنند.

در وصیت‌نامه شهدا می‌توان اصول آموزشی را مشاهده کرد که عبارت‌اند از اصل تذکر: بر این اساس شهدا مطالبی را به‌عنوان تذکر در وصیت‌نامه‌های خود بیان کرده‌اند. تذکرات آنان امور مختلفی را در برمی‌گیرد از جمله امور دنیوی و اخروی، اخلاقی و انسانی، سیاسی و کشورداری. به‌علاوه مخاطب آنان افراد و گروه‌های متنوعی می‌باشند از جمله والدین، خواهر و برادر، دوستان و خویشان، آحاد مردم و مسئولین. اصل اصلاح شرایط: یکی از راه‌های تحقق اصلاح شرایط، انتخاب و تنظیم شرایط است. اصل تعقل: که اشاره به هدایت تفکر دارد. شهدا در مواردی در قالب وصیت سعی در هدایت تفکر و اندیشه مخاطب دارند. اصل فضل: این اصل مبتنی بر فراتر رفتن از عدل است. به عبارتی تعامل از روی فضل با دیگری یکی از راه‌های تحقق فضل بشارت به عطا بعد از انجام عمل است.

در مورد هدف‌های تربیتی شهدای بخش دیشموک به‌اندازه کافی و مورد انتظار به‌درستی به اهداف تربیتی غایی توجه کرده‌اند. در مورد اهداف واسطه‌ای نیز به اهداف تربیتی واسطه‌ای مربوط خدا خود به‌طور کامل و مفصل پرداخته‌اند. به‌خصوص به آموزه‌های مربوط به حوزه اجتماعی و سیاسی توجه مناسبی داشته‌اند. از بین اصول تربیتی نیز بیشتر به اصول تذکر، اصلاح

شرایط، فضل و تعقل توجه کرده‌اند و از این میان بیشتر از همه با فاصله زیادی با دیگر اصول، اصل تذکر وجود دارد.

با توجه به نتایج این پژوهش برای اثرگذاری بیشتر وصیت‌نامه شهدا در جامعه به‌خصوص برای نسل آینده‌ساز می‌توان پیشنهادهایی به دست‌اندرکاران امر تعلیم و تربیت ارائه کرد. از جمله با توجه به اینکه عمده‌ترین هدف غایی تربیت از منظر شهدای بخش دیشموک کسب سعادت، قرب و رضوان الهی است، هدف‌گذاری در نظام آموزشی برای تربیت افرادی که برای آن‌ها هدف اصلی زندگی، قرب و رضوان الهی باشد، انکارناپذیر است.

عمده‌ترین اصل تربیتی که شهدای بخش دیشموک بر آن تأکید دارند اصل تذکر است. روش تربیتی مبتنی بر اصل تذکر، موعظه حسنه است که شهدا نیز از آن با بسامد بسیار بالایی بهره بردند، لذا ضرورت دارد روش تربیتی موعظه حسنه (مبتنی بر اصل تذکر) در صدر روش‌های تربیتی برنامه ریزان و دست‌اندرکاران امر تعلیم و تربیت قرار گیرد.

قدردانی

کار پیگیری و در دسترس قرار دادن وصیت‌نامه شهدای بخش دیشموک را برادر ارجمندم جناب آقای جمال رفتاری انجام داده‌اند که از این بابت از ایشان سپاسگزارم.

فهرست منابع

- قرآن کریم، ترجمه الهی قمشاهی.
- نهج‌البلاغه، ترجمه محمد دشتی.
- امام خمینی، روح‌الله. (۱۳۷۰). «صحیفه امام، مجموعه رهنمودهای امام خمینی (ره)». تهران: وزارت ارشاد اسلامی.
- امیریان، ابراهیم. (۱۳۹۳). «تحلیل وصیت‌نامه شهدای استان کرمانشاه با تأکید بر آموزه‌های تربیتی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ملایر.
- باقری، خسرو. (۱۳۹۴). «نگاهی دوباره به تعلیم و تربیت اسلامی». ج ۱، تهران: سازمان پژوهشی و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
- پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. (۱۳۸۷). «اهداف تربیت از دیدگاه اسلام». تهران: سمت.
- پشتدار، علی محمد و میرکاظمی، سید محمد. (۱۳۹۱). «نقد و بررسی وصایای فرماندهان شهید لشکر از دیدگاه نشانه‌شناسی». کتاب ماه ادبیات، شماره ۱۸۰.
- توسلی، غلامعباس. (۱۳۶۹). «نظریه‌های جامعه‌شناسی». تهران: سمت.
- حسین، ثمینه. (۱۳۹۷). «آموزه‌های تربیتی سوره هود در تفسیر المیزان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده الهیات و معارف اسلامی هدی.
- حسینی سیقانی، حسینعلی. (۱۳۶۴). «تحفه الشهداء». مشهد: سعدی.
- حیدری، مجتبی. (۱۳۹۳). «تطبیق توصیه‌های تربیتی شهدا به والدین و فرزندان با آیات قرآن کریم و روایات معصومین (ع)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- دبیری، مینا. (۱۳۹۴). «تحلیل زیباشناسی وصیت‌نامه شهدای کهگیلویه و بویراحمد». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد جنوب تهران.
- ذاکری، مجتبی. (۱۳۶۱). «مقام شهید در پیشگاه پروردگار». مشهد مقدس: صندوق‌های پس‌انداز و قرض‌الحسنه استان خراسان.
- رایف، دانیل و دیگران. (۱۳۸۵). «تحلیل پیام‌های رسانه‌ای (کاربرد تحلیل محتوای کمی در تحقیق)». ج ۲، ترجمه مهدخت بروجردی علوی، تهران: سروش.
- ربیعی، علی و تمنایی، امیرحسین. (۱۳۹۲). «تحلیل گفتمان وصیت‌نامه شهدای جنگ تحمیلی». فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی، دوره بیست، شماره ۲.
- سبزواری، اصغر. (۱۳۹۶). «فرهنگ شهادت‌طلبی به عنوان سرمایه اجتماعی». شهرضا: دانشگاه آزاد شهرضا.
- سپنجی، امیر عبدالرضا. (۱۳۹۱). «تحلیل محتوای عمقی». تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- ستاد تدوین و نشر آثار شهدا. (۱۳۷۴). «سالکان ره عشق (شهدای شهرستان کهگیلویه)». قم: مجمع فاتحین.

- شریعتی، علی. (۱۳۵۷). «شهادت». تهران: بینا.
- شعاری نژاد، علی اکبر. (۱۳۹۰). «فلسفه آموزش و پرورش». تهران: امیرکبیر.
- طاهاپی، سید جواد. (۱۳۸۱). «تیرگی درخشان». تهران: نشر سوره.
- عظیمیان، معصومه. (۱۳۹۴). «آموزه‌های تربیتی - مدیریتی در نامه‌های امام علی (ع) به کارگزاران و نقش آموزه‌های تربیتی در مدیریت». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قرآن و حدیث.
- علی پور، محمد و همکاران. (۱۴۰۱). «بررسی و تحلیل وصیت‌نامه شهدای تربیت‌معلم خراسان جنوبی: مطالعه کیفی». فصلنامه مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر، سال چهارم، شماره ۷.
- فهیمی، سید مهدی. (۱۳۸۱). «فرهنگ جبهه». شهادت‌نامه‌ها، ج ۱، تهران: فرهنگ گستر.
- قائم‌مقدم، محمدرضا. (۱۳۸۲). «روش الگویی در تربیت اسلامی». مجله معرفت، شماره ۶۹.
- محسنیان راد، مهدی. (۱۳۹۰). «تحلیل محتوی عمقی و اجرای آن به‌وسیله نرم‌افزار ام. آر.پی». فصلنامه مطالعات اجتماعی ایران، سال پنجم، شماره ۱۴.
- میرکاظمی، محمد. (۱۳۹۲). «نشانه‌شناسی وصایای شهدا». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور تهران.
- نظری، محمود و دیگران. (۱۳۹۸). «کشف مبانی فلسفی آموزه‌های تربیتی وصیت‌نامه شهدای دانشجوی دوران دفاع مقدس». فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال بیست و هفتم، شماره ۴۴.

